

ŞEYH GALİB'İN TÜRKÜSÜ

Mehmet Pektaş

Şiirlerinde önce Esad sonra da Gâlib mahlasını kullanan şairin asıl adı Mehmed'dir. İlköğrenimini babasından gördükten sonra Galata Mevlevihânesi şeyhi Hüseyin Dede ile Hoca Neşet'ten dil ve edebiyat dersleri aldı, genç yaşta şiire başladı. Daha 24 yaşında divanını tertip etti, iki yıl sonra da büyük eseri *Hüsn ü Aşk*'ı tamamladı. Otuz yaşlarında ani bir kararla ailesinden habersiz Konya'ya gitti ve çileye başladı. Ailesinin ısrarları üzerine İstanbul'a dönerek çilesinin geri kalan kısmını Yenikapı Mevlevihânesi'nde tamamladı. Bin bir günlük çilenin ardından Ali Nutkî Dede'den hilafet aldı. Henüz 34 yaşındayken Galata Mevlevihânesi şeyhliğine getirildi. Şiir kabiliyeti sayesinde büyük bir şöhret buldu. İlhamî mahlasıyla şiir yazan III. Selim'in takdir ve hayranlığını kazandı. Geride, *Divan ve Hüsn ü Aşk'tan başka Şerh-i Cezire-i Mesnevi, es-Sohbetü's-Safiyye* isimli eserlerini ve Mevlevî şairleriyle ilgili müsvedde hâlinde bir mecmuayı bırakarak 42 yaşında vefat etti.

Kaynaklar ittifak hâlinde Şeyh Gâlib'in Divan Edebiyatı'nın son büyük şairi olduğunu söylerler. Banarlı'nın ifadesiyle, "Divan şiiri, uzun, aralıksız ve rakipsiz hayatının bu son asrında son sözünü Şeyh Gâlib'le söylemiş, son sanat hamlesini onun eseriyle yapmıştır" (Banarlı, 2001: 770). Divan Edebiyatı geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan Gâlib, manzumelerini yazarken bu edebiyatın şekil, kaidelerinden ayrılmamıştır (Yüksel, 1980, 53). Temsilcisi olduğu geleneğin bütün ifade imkânlarını kullanarak kendine has söyleyişlerle, Sebk-i Hindi diye bilinen tarzın edebiyatımızdaki en güzel örneklerini vermiştir (Kaplan, 2007: 464). Fuzulî'nin lirizmi, Baki'nin İstanbul Türkçesi, Nedim'in coşkulu edası ve Nabi'nin güçlü fikirleri gibi önceki şairlerin üstün özellikleri Gâlib'in şahsında toplanır (Şentürk ve Kartal, 2006: 448) Bunun yanına Mevlevî bir ailede doğup bu çevrede yetişen şair, hiçbir zaman Mevleviliğin dışında değildir (Pala, 2005, 171). Kendi döneminden itibaren Esrar Dede ve Neyyir Dede gibi Mevlevî şairleri etkileyen Gâlib, Tanzimat ve ondan sonra yetişen şairler tarafından da beğenilmiş ve şiirlerine pek çok nazire yazılmıştır (Alparlan, 1988: 22). Gâlib'ten sonra büyük şair yetişmemiş, divan şiiri, Tanzimat Edebiyatı'na kadar ikinci derecede şairlerle devam etmiştir (İpekten, 1996: 23).

Gâlib, *Hüsn ü Aşk*'ta, Nâbî'nin dilini ağır bularak beğendiğini ifade eder:

Manzûme-i Fârisîveş ebyât
Bi'l-cümle tetâbü-ı izâfât

İnşâya verir egerçi ziyet
Türkî söz içinde ayn-i sıklet (Şeyh Gâlib, 1992: 40).

(*Farsçaya benzeyen uzun zincirleme tamlamalar nesirde süs olsa da Türkçe şiire ağırlık verir.*)

Şair yukarıda ortaya koyduğu düşüncüyü çok az şiirinde uygulayabilmiştir (İpekten, 1996: 27-28). Gâlib'in yaşadığı XVIII. yüzyılda bir taraftan Sebk-i Hindi'nin çetrefil üslubu devam ederken, bir taraftan da mahalli ve günlük konuşma dili önem kazanmış, önceki yüzyıllara göre sade bir dille şiirler yazılmıştır. Günlük konuşma diliyle şiir yazmayı, bilinçli bir çabaya dönüştüren bazı şairler, kafiye ve redifleri Türkçe kelimelerden seçmeye özen göstermişlerdir. Bu anlayışın etkisinde Nedim hece vezniyle iki koşma yazarken, Şeyh Gâlib sade Türkçeye bir gazel ve heceyle türkü yazmıştır (İsen vd., 2006: 150).

Halk ve divan edebiyatları, kendilerine özgü özelliklere sahip iki ayrı edebiyat geleneği olmakla birlikte, karşılıklı etkileşimler sonucu zaman içerisinde ortak noktalar ortaya çıkmıştır. Bu ortak özelliklerden birisi divan şairlerinin hece ölçüsüyle şiir yazma eğilimidir (Kurnaz, 2003: 64) Aruz ve hece vezni, dörtlük ve beyit şeklinin yan yana görüldüğü ilk İslami eserlerden itibaren birlikte kullanılmıştır (Kurnaz, 2003: 65). Başlangıçta, Yunus divanında görülen bu birliktelik, sonraki yıllarda azalmış olmakla beraber hiçbir zaman ortadan kalkmamıştır (İsen, 1997: 388). Şeyh Gâlib'in hece vezniyle yazdığı şiiri bulup yayınlayan Sedit Yüksel bu şiir hakkında şöyle der: "Hece vezniyle olan tek şiiri, kanımızca, şekil değişikliği yolunda bilinçli bir hareket, bir uyanıklık eseri olmaktan çok, halk edebiyatının aydınlar edebiyatına etkisinin yansımasıdır" (Yüksel, 1980: 180). Bununla birlikte Şeyh Gâlib gibi yüksek bir kültür muhitinde yetişmiş ve Sebk-i Hindi etkisinde eser veren bir şairin hece veznine bigâne kalmayışı dikkate değerdir. Bunun dışında şiir, sanatsal olarak Galib'in diğer şiirleriyle boy ölçüşebilecek kıymette değildir.

Bulunduğu yazmada “Şarkı” başlığını taşıyan şiir, *bbbaa cccaa dddaa* kafiye düzeniyle 4+4+3=11’li hece vezniyle yazılmıştır. Bir musiki terimi olan şarkı daha çok aruz vezniyle yazılan bestelenmiş şiirleri ifade eder. Bu yönüyle söz konusu şiiri, türkü olarak nitelendirmek daha yerindedir. Devrine göre oldukça sade bir dille yazılmış olan türkü beşliklerden oluşur. Dördüncü kıta hariç kafiye kelimelerin tamamı Türkçe kelimelerden seçilmiştir. Her kıtanın sonunda kavuştak olarak:

“Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını”

dizeleri tekrar edilir. Âşıkane bir eda ile yazılan şiirin ilk kıtasında 13-14 yaşına yeni girmiş bir sevgiliden bahsedilir. Aynı ifadeyi Karacaoğlan bir konuşmasında şöyle kullanır:

“Âşına da Karacöğlan âşına
Yeni girmiş on üç, on dört yaşına
Irak değil, Akpınar’ın başına
Turna, yârin selâm saldı, gel dey” (Karacaoğlan, 2001: 372).

“Tuğra çekmiş dest-i kudret kaşına” ifadesiyle sevgilinin Allah vergisi bir güzelliğe sahip olduğu vurgulanır. İkinci dizedeki “cefâ” kelimesi yerine başa takılması yaygın olan bir eşya veya saçın siyahlığına daha çok vurgu yapacak bir kelime tercih edilebilirdi. Saçların siyahlığı karanlığı, zulmü çağrıştırır. Âşıkların gönülleri saçların ucuna takılıdır. Bu yüzden saçlar zaman zaman aşığa üzüntüyü, kederi, acıyı, çağrıştırır.

İkinci kıtada şair, sevgiliden ne kadar zulüm görse de ona cevr ü cefayı konduramaz. Ona bu sıfatları yakıştıramaz. Sevdiğinin her yaptığını mazur görür. Ne de olsa taze bir dilberdir. Üçüncü kıtada bir bahar sabahı sahnesi göze çarpar. Bu sahnede sevgili saçları savurur ve zülüfleri gerdanının üzerine dökülür. Dördüncü kıtada henüz yeni yetişmiş olan dilberi fırsat varken elden kaçırmamak gerektiği vurgulanır. Tabiri caizse dillere destan olmadan, talibi çoğalmadan onu elde etmek gerekir. Son kıtada sevgilinin bakışları hançere benzetilir. Bu hançeri keskin tarafına kan bulaşmıştır. Çünkü sevgili, gözleriyle âşıkları avlar, avladıkça da mutlu olur. Adeta gözleri güler. Bakışları çok tesirli olduğu için ona yaklaşmak yürek ister:

Tuğra çekmiş dest-i kudret kaşına
Cefâ takmış siyah perçem başına
Tâze girmiş on üç on dört yaşına
Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını

O güzele cevr ü vefâ anılmaz
Geçen günler unutulur sayılmaz
Nev-restedir ettiğine bakılmaz
Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını

Sabah olsun aktan kara seçilsin
Gerden üzre siyah zülfü saçlısın
Mevsimidir güller gibi saçlısın
Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını

Elde iken terk eyleme fırsatı
Meclislerde söylenmeden sohbeti
Âşıklara ganimettir vuslatı
Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını

Kan bulaşmış hançerinin zağına
Neşe gelmiş gözlerinin ağına
Yanaşılmaz goncesine bağına
Gülfidanım henüz bulmuş çağını
Şirin esmer şimdi bulmuş çağını (Yüksel, 1980: 172-173).

KAYNAKÇA

- Ahmet Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul, 2006.
- Ali Alparşlan, *Şeyh Galib*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1988.
- Cemal Kurnaz, *Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri*, Bizim Büro Yay., Ankara, 2003.
- Haluk İpekten, *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara, 1996.
- İskender Pala, *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, Kapı Yay., İstanbul, 2005.
- Karacaoğlan, *Şiirler*, Haz. Müjgan Cumbur, MEB Yay., Ankara, 2001.
- Mahmut Kaplan, “Şeyh Galib’in Şiir Anlayışı”, *Turkish Studies*, Vol: 2/4, 2007, ss. 455-465.
- Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara, 1997.
- Mustafa İsen vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2006.
- Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., İstanbul, 2001.
- Sedit Yüksel, *Şeyh Galip*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1980.